

Europos
Komisija

ATSAKOMYBĖS UŽ APLINKOS APSAUGĄ DIREKTYVA

Kas yra Atsakomybės už aplinkos apsaugą direktyva?

Natūrali aplinka palaiko sveikatą, teikia pasitenkinimą ir sudaro ekonominės veiklos sąlygas. Siekdamos išsaugoti aplinką šiandieniniam naudojimuisi ir būsimoms kartoms, siekdamos sustabdyti biologinės įvairovės nykimą, neleisti blogėti vandens kokybei ir mažėti jo kiekiui, taip pat siekdamos apsaugoti dirvožemį, Europos Sąjungos valstybės narės yra įsipareigojusios neleisti padaryti žalos, o kai žala padaroma, ją ištaisyti.

Taigi, siekiant sukurti bendrą žalos aplinkai prevencijos ir ištaisymo sistemą (vienodą žalos aplinkai apibrėžtį, nuoseklesnę jos ištaisymo koncepciją ir kt.), 2004 m. buvo priimta Atsakomybės už aplinkos apsaugą direktyva. Atsakomybės už aplinkos apsaugą direktyva grindžiama principu „teršėjas moka“; juo remiantis, žalą sukėlę teršėjai privalo atlikti reikiamus prevencinius ir ištaisymo veiksmus ir padengti jų sąnaudas. Pagal bendrą principą žala aplinkai turi būti ištaisoma taip, kad aplinka taptų tokios būklės, kokios būtų buvusi, jeigu žala nebūtų buvusi padaryta. Atsakomybės už aplinkos apsaugą direktyvoje nustatoma sistema, pagal kurią žala įvertinama ir ištaisoma.

Taigi, atsižvelgiant į žalos ištaisymo išlaidas, Atsakomybės už aplinkos apsaugą direktyvoje siekiama suformuoti sąmoningą požiūrį ir paskatas toliau investuoti į prevencijos priemones ir geresnę aplinkosaugos praktiką. Visi veiklos vykdytojai, vykdančys veiklą, kuriai būdinga Atsakomybės už aplinkos apsaugą direktyvoje reglamentuojama ekologinė rizika, raginami šią riziką įvertinti ir imtis reikiamų veiksmų jai sumažinti.

Kaip Atsakomybės už aplinkos apsaugą direktyva veikia?

Atsakomybės už aplinkos apsaugą direktyvą būtina taikyti profesinei veiklai, darančiai žalą arba keliančiai neišvengiamą grėsmę¹ direktyvoje numatytiems gamtos ištekliams.

Jeigu esate profesinės veiklos vykdytojas (siekiantis arba nesiekiantis pelno) ir jeigu jūsų veikloje:

- reikalingas taršos integruotos prevencijos ir kontrolės (TIPK) leidimas,
- reikalinga licencija arba leidimas išmesti atliekas,
- į vandenį išleidžiamos nuotekos,
- naudojamos arba gabenamos pavojingos medžiagos, pvz., cheminės medžiagos,
- išgaunamas vanduo,
- naudojamos, apdorojamos, išmetamos ir kt. pavojingos medžiagos arba preparatai, augalų apsaugos produktai arba biocidiniai produktai,
- į aplinką sąmoningai išleidžiami genetiškai modifikuoti organizmai (GMO),
- vežamos atliekos,
- tvarkomos kasybos atliekos,
- renkamas ir saugomas anglies dioksidas,

tada esate be kaltės atsakingas už savo veiklos daromą žalą vandeniui, žemei, saugomų rūšių gyvūnams ir augalams ir jų natūralioms buveinėms arba už neišvengiamą žalos grėsmę. Tai reiškia, kad net ir nenustačius jūsų kaltės ar aplaidumo privalėtumėte imtis prevencinių ir žalos ištaisymo priemonių ir padengti jų išlaidas.

¹ Neišvengiama grėsmė reiškia, jog egzistuoja pakankama tikimybė, kad artimoje ateityje bus padaryta žala aplinkai. „Pakankama tikimybė“ ir „artima ateitis“ kiekvienu atveju vertinamos konkrečiai.

Jeigu jūsų profesinė veikla nepatenka į minėtąjį sąrašą, vis tiek būtumėte atsakingas, jeigu nustatoma kaltė, tačiau tik už žalą, padarytą saugomoms rūšims ir buveinėms. Tai reiškia, kad atsakomybė jums būtų taikoma tuo atveju, jeigu būtų nustatyta jūsų kaltė arba aplaidumas.

Atsakomybės už aplinkos apsaugą direktyvoje skiriami šie gamtos ištekliai, kuriems gali būti padaryta žala arba kilti neišvengiama žalos grėsmė:

Saugomos rūšys ir natūralios buveinės

Žala, gerokai bloginanti teigiamą saugomų rūšių arba buveinių apsaugos būklę, arba neišvengiama tokios žalos grėsmė.

Saugomos rūšys arba buveinės, kaip apibrėžta Buveinių ir Paukščių direktyvose, o kai kuriose valstybėse narėse – ir nacionaliniu lygmeniu saugomos rūšys ir buveinės.

Vanduo

Žala, gerokai bloginanti ekologinę, cheminę ir (arba) kiekybinę atitinkamų vandenų būklę ir (arba) jų ekologinį potencialą, arba neišvengiama tokios žalos grėsmė.

Vandens telkiniai, kaip apibrėžta Vandens pagrindų direktyvoje, t. y. paviršinio vandens telkiniai (vidaus, pereinamieji, pakrančių, teritoriniai) ir požeminis vanduo.

Žemė

Tarša, kelianti didelę riziką žmonių sveikatai dėl tiesioginio arba netiesioginio pavojingų medžiagų, preparatų ir (arba) (mikro)organizmų patekimo į žemę, ant jos arba po ja, arba neišvengiama tokios taršos grėsmė.

Kada taikoma Atsakomybės už aplinkos apsaugą direktyva?

Atsakomybės už aplinkos apsaugą direktyva incidentui taikoma, jeigu tuo incidentu padaroma didelė žala bet kuriam iš minėtųjų objektų – vandeniui, žemei, saugomoms rūšims ir buveinėms.

Įgaliojimai nustatyti, ar žala didelė, suteikiami kiekvienos valstybės narės kompetentingoms institucijoms. Tačiau Atsakomybės už aplinkos apsaugą direktyvoje pateikiamos tam tikros minimalios gairės. Pavyzdžiui, tais atvejais, kai aplinkai padaryta žala turi poveikį žmonių sveikatai, ji laikoma didele. O jeigu aplinkai padaryta žala yra mažesnė negu tipinių natūralių svyravimų (pvz., rūšies populiacijos individų skaičiaus svyravimų) daroma žala arba jeigu gamtos išteklius gali per trumpą laiką visiškai atsikurti, žala nelaikoma didele.

Bet kuris fizinis arba juridinis asmuo, kuriam turi arba gali turėti poveikį aplinkai padaryta žala arba kuris kitaip suinteresuotas, gali pranešti kompetentingai institucijai apie bet kokią žalą aplinkai (arba neišvengiamą grėsmę, kad ji bus padaryta) pateikdamas svarbią informaciją, kuria pagrindžiamas toks žalos pastebėjimas, ir turi teisę užginčyti kompetentingos institucijos sprendimą teisme arba kitoje nepriklausomoje ir nešališkoje viešojo sektoriaus institucijoje, siekdamas užtikrinti, kad kompetentinga institucija siektų viešojo intereso – ištaisyti žalą aplinkai. Tokie asmenys gali būti aplinkosaugą skatinančios nevyriausybinių organizacijų, gyventojai, paukščių stebėtojai, išskylautojai, rekreacinės žvejybos vykdytojai, asmenys, kurių sveikatai kelia grėsmę teršalai, arba asmenys, atsakingi už vaikus ar pagyvenusius asmenis, kurių sveikatai kyla grėsmė.

Incidentai, galintys sukelti žalą:

Buveinėms ir rūšims

- Tiesioginis saugomų buveinių ir rūšių pašalinimas arba sunaikinimas
- Fizinė žala, cheminė tarša arba didelis sutrikdymas (įskaitant triukšmą ir vibraciją)
- Mikrobinė saugomų buveinių ir rūšių tarša, pavyzdžiui, netinkamai vykdant žemės ūkio veiklą
- Sąmoningas saugomų rūšių individų žudymas (pvz., neteisėtai medžiojant paukščius)

Vandeniui

- Vandens išgavimo būdas, kuriuo pakeičiama kiekybinė vandens telkinio būklė
- Išleidimas iš pramoninio rezervuaro, sunkvežimio arba geležinkelio cisternos, kuriuose gabenamos cheminės medžiagos (pvz., kilus avarijai)
- Paviršinio vandens užtvėnkimas gerokai pakeičiant ekologinį vandens potencialą
- Cheminių medžiagų, naftos arba nuotekų išsiliejimas iš požeminių ir antžeminių rezervuarų, tvarkymo ir transportavimo įrenginių, kuriuo padaroma žala požeminiam vandeniui ir paviršiniam vandeniui (cheminei būklei)

Žemei

- Atliekų deginimo įrenginio dūmų valymo sistemos gedimas, kuriam įvykus sunkiaisiais metalais užteršiamas netoli esančios gyvenamosios teritorijos paviršinis dirvožemis
- Atsitiktinis cheminių medžiagų išleidimas iš saugojimo, tvarkymo ir gamybinių teritorijų ir cheminių medžiagų patekimas į dirvožemį ir požeminį vandenį
- Sąmoningas neleistinas atliekų pašalinimas ant žemės arba į ją, dėl kurio susidaro dujos (pavojingos cheminės medžiagos), patenkančios į gyvenamosios paskirties sklypus
- Pramoninio objekto eksploatacijos nutraukimas, dėl kurio pavojingos medžiagos atsitiktinai nuteka į dirvožemį ir požeminį vandenį

Kada Atsakomybės už aplinkos apsaugą direktyva netaikoma?

Neatsižvelgiant į jūsų profesinę veiklą, jūs, kaip veiklos vykdytojas, neatsakote, jeigu žala kyla dėl:

- ginkluoto konflikto, karo veiksmų, pilietinio karo arba maišto,
- ypatingo (nepaprasto, nenugalimo ir neišvengiamo) gamtos reiškinio,
- veiklos, atliekamos krašto apsaugai arba tarptautiniam saugumui užtikrinti arba apsisaugoti nuo stichinių nelaimių, arba
- veiklos, kurios neįmanoma nustatyti, pavyzdžiui, taršos iš pasklidusiųjų šaltinių atveju, jeigu negalima nustatyti veiklos ir žalos priežastinio ryšio.

Atsakomybės už aplinkos apsaugą direktyva taip pat netaikoma:

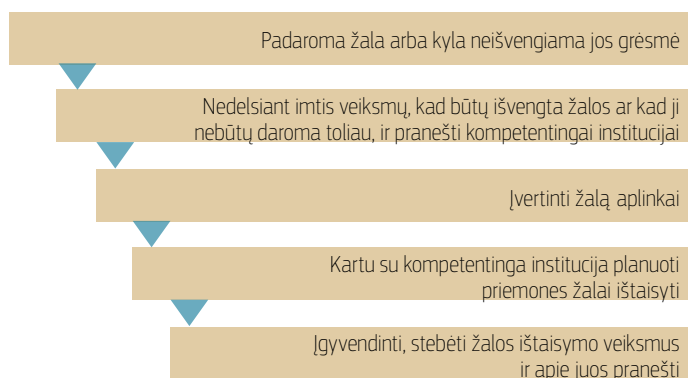
- išmetamiesiems teršalams, įvykiams ar incidentams (ir juos sukėlusiai veiklai), įvykiams iki 2007 m. balandžio 30 d.,
- žalai, jeigu nuo teršalų išmetimo, įvykio ar incidento, kuriuo ji padaryta, praėjo daugiau nei trisdešimt metų,
- naftos išsiliejimui jūroje, pavojingų prekių gabenimui, branduolinei veiklai ir kt., kaip reglamentuojama tarptautinėse konvencijose, ir
- jeigu veiklos vykdytojas įrodo, kad žalą sukėlė trečioji šalis ir ji buvo padaryta nepaisant įgyvendintų tinkamų saugos priemonių arba viešojo sektoriaus institucijos nurodymu arba pavedimu (gynybos argumentas nesutinkant padengti išlaidų).

Atsižvelgiant į nacionalinę teisę, kaip veiklos vykdytojas dar galite pateikti tokius gynybos argumentus:

- tiksliai laikėtės leidimo išmesti teršalus arba sukelti įvykį, kuriais buvo padaryta žala, ir visų to leidimo sąlygų, arba
- remiantis to laikotarpio, kuriuo į aplinką buvo išmesti teršalai arba buvo vykdoma veikla, mokslo ir technikos žiniomis, nebuvo tikėtina, kad išmesti teršalai arba įvykis sukels žalą.

Ką daryti, kai padaroma žala arba kyla neišvengiama jos grėsmė?

Šioje lentelėje išdėstyti veiksmai, kurių turi imtis įvairūs subjektai, kai padaroma žala arba kyla neišvengiama jos grėsmė ir kai nustatoma, kad taikoma Atsakomybės už aplinkos apsaugą direktyva, ir parodoma galima jų eilės tvarka.

Jeigu padaroma žala aplinkai arba kyla neišvengiama jos grėsmė, veiklos vykdytojai privalo:

- nedelsiant imtis veiksmų, kad žala nebūtų padaryta arba nebūtų daroma toliau;
- apie incidentą ir prevencinius veiksmus, kurių buvo imtasi, kuo greičiau pranešti kompetentingai institucijai, ir
- ištaisyti žalą pagal jos ištaisymo planą ir įvykdyti kompetentingos institucijos nurodytus veiksmus.

Gavusios pranešimą, konkrečioje valstybėje narėje Atsakomybės už aplinkos apsaugą direktyvą įgyvendinančios kompetentingos institucijos privalo:

- nustatyti, ar žalos padarymo atvejis patenka į Atsakomybės už aplinkos apsaugą direktyvos taikymo sritį;
- nustatyti atsakingus veiklos vykdytojus, ir
- reikalauti, kad atsakingi veiklos vykdytojai nedelsiant ir ilgesniu laikotarpiu imtųsi reikiamų žalos ištaisymo veiksmų.

Kompetentingos institucijos žalos ištaisymo veiksmų gali imtis ir pačios. Šiuo atveju jos iš žalą padariusio veiklos vykdytojo turi išsiaiškoti žalos ištaisymo, įvertinimo, administravimo ir kitas atitinkamas išlaidas.

Kaip ištaisyti žalą?

Aplinkai padarytos žalos – žalos vandeniui, saugomoms rūšims ir natūralioms buveinėms – arba neišvengiamos jos grėsmės ištaisymo priemonės gali būti trejopos: pirminis ištaisyimas objekto teritorijoje, papildomas ištaisyimas arba kompensuojamasis ištaisyimas.

Pirminis žalos ištaisyimas:

- veiksmai, kurių imamasi nedelsiant ir kuriais siekiama sustabdyti incidentą, kuo labiau sumažinti žalą, apriboti ir pašalinti jos pasekmes. Šie veiksmai vadinami avarinėmis (arba nedelsiant vykdytinomis) žalos ištaisymo priemonėmis (jų dažniausiai imamasi prieš atliekant tikruosius pirminius žalos ištaisymo veiksmus), ir
- ilgesnio laikotarpio arba ilgalaikiai žalos ištaisymo veiksmai, atliekami teritorijoje, kurioje padaryta žala – jais siekiama atkurti pablogintos aplinkos pradinę būklę, kurios ši aplinka būtų buvusi, jeigu žala nebūtų buvusi padaryta arba nebūtų kilusi neišvengiama jos grėsmė („ištaisyimas natūra“).

Papildomas žalos ištaisyimas: jeigu pirminio žalos ištaisymo nepakanka, kad aplinka taptų tokios būklės, kokios ji būtų buvusi, jeigu žala nebūtų buvusi padaryta (vadinamosios pradinės būklės), teritorija, kurioje padaryta žala, galima tvarkyti toliau. Jeigu tai neįmanoma arba pernelyg brangu, tokį žalos ištaisymą galima atlikti kitoje teritorijoje. Pavyzdžiui, jeigu pablogintų žvejybos išteklių teritorijoje, kurioje padaryta žala, pirminio žalos ištaisymo priemonėmis galima sėkmingai atkurti 50 % žvejybos išteklių, kitoje vietovėje galima imtis papildomo žalos ištaisymo priemonių, kuriomis būtų atkurti likusieji 50 %, kad bendras žvejybos išteklių abiejose teritorijose dydis siektų 100 %.

Kompensuojamasis žalos ištaisyimas: jeigu gamtai padarytos žalos ištaisyimas pirminio žalos ištaisymo priemonėmis (ir papildomo žalos ištaisymo priemonėmis, jeigu jų reikia) užtrunka tam tikrą laiką, turi būti imtasi kompensuojamojo žalos ištaisymo priemonių, kuriomis būtų kompensuoti ilgainiai patirti nuostoliai (laikini nuostoliai).

Žemei padarytos žalos atveju Atsakomybės už aplinkos apsaugą direktyvoje numatytas minimalus reikalavimas – pašalinti, suvaldyti, sulaukyti atitinkami teršalai arba sumažintas jų kiekis neturi kelti didelės poveikio žmonių sveikatai rizikos. Papildomo arba kompensuojamojo žalos ištaisymo priemonių imtis nereikia.

Kiti skaitiniai

Atsakomybės už aplinkos apsaugą direktyva. Oficialus tekstas:
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:15:08:32004L0035:LT:PDF>

Europos Komisijos interneto svetainės puslapis apie Atsakomybės už aplinkos apsaugą direktyvą:
<http://ec.europa.eu/environment/legal/liability/index.htm>

Leidinių biuras

Žalos ištaisymo priemonių pavyzdžiai:

Pirminis žalos ištaisyimas:

- išvalyti (avarinės arba nedelsiant vykdomos žalos atitaisymo priemonės),
- suformuoti kliūtis, kad tarša nesklisėtų toliau (avarinės arba nedelsiant vykdomos žalos atitaisymo priemonės),
- iš naujo suformuoti, užlyginti vietą, kuriai padaryta žala, ir joje apgyvendinti jai būdingas rūšis, kad po sutrikdymo, susijusio su pirminio žalos ištaisymo veiksmais, sparčiau atsikurtų natūrali aplinka,
- apgyvendinti rūšis, sudarančias maisto tinklą, nuo kurio priklauso žuvis ir kita laukinė gyvūnija, pvz., bestuburių bendrijas, būtinas vabzdžiaėdėms žuvims ir kitai laukinei gyvūnijai, taip pat mažųjų žinduolių bendrijas, būtinas plėšrūnams ir mėsėdžiams žinduoliams,
- atkurti galimybę naudotis teritorijos, kuriai padaryta žala, anksčiau teiktomis rekreacinėmis funkcijomis ir vykdyti ten komercinę veiklą,
- natūralus sumenkusių išteklių atsikūrimas irgi gali būti laikomas pirminio žalos ištaisymo dalimi.

Papildomas ir kompensuojamasis žalos ištaisyimas:

- atkurti veikiančią buveinę jos istorinio arealo ribose, pvz., atkurti šlapynes drenuotuose žemės ūkio paskirties laukuose,
- padidinti rūšių produktyvumą, pvz., apsaugoti paukščių perimvietes nuo plėšrūnų arba trikdančių žmogaus veiksmų,
- atverti žuvis papildomas buveinės teritorijas pašalinant migracijos kliūtis,
- pagerinti natūralią buveinių būklę pašalinant invazines rūšis,
- apsaugoti požeminį vandenį nuo būsimos taršos,
- apsaugoti nuo galimo buveinių nykimo vykdant teritorijų plėtrą,
- pagerinti teritorijoje prieinamos rekreacijos galimybes arba kokybę,
- išvalyti bešeimininkę teritoriją, kurią užteršė veiklos vykdytojas, jau nebevykdantis veiklos.

doi:10.2779/24114

ISBN 978-92-79-29613-0

9 789279 296130